

УДК 37.031.83:124.1+140.8

ЛАВРИШ Юліана Едуардівна
к.п.н., доцент кафедри англійської мови
технічного спрямування №2 НТУУ «КПІ»
e-mail: Lavu@ukr.net

**ТРАНСФОРМАТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФАКТОР НЕПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ
НА ПРИКЛАДІ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ КАНАДИ**

***Анотація.** У статті розглянуто концептуальні положення трансформативного навчання як фактора неперервної освіти в системі професійної підготовки Канади. На основі вивчення наукових джерел канадських та американських дослідників з'ясовано, що в основі концепції є положення про теорію зміни індивіда залежно від його життєвого досвіду, когнітивного розвитку та навичок*

критичної рефлексії. Визначено, що ключовими елементами процесу трансформативного навчання є «дезорієнтуюча дилема», «критична рефлексія» і «раціональний дискурс». Проаналізовані педагогічні умови та технології впровадження трансформативного навчання в університетах Канади.

Ключові слова: освіта дорослих, трансформативне навчання, критична рефлексія, нелінійне навчання, раціональний дискурс, транзитивність, емпіричне навчання, неформальне навчання.

Постановка проблеми. Сучасна парадигма освіти змінює вимоги до концепції професійної підготовки фахівців, оскільки посилюється роль потенційного роботодавця у світовому освітньому процесі. Розвиток професійної освіти ряду країн, в тому числі і Канади, що є темою нашого дослідження, залежить від можливості забезпечити підготовку спеціалістів, які здатні вирішувати складні професійні завдання. Майбутнім фахівцям необхідно володіти більш розширеним об'ємом професійного досвіду, будувати свій власний світ переваг та оцінок, відображати його через інтелектуальний потенціал компетенцій, особистісних характеристик, а саме: вміння критично мислити, орієнтуватися в концептуальних ідеях сучасності, удосконалюватися через наукове самовираження, розвивати навички рефлексії з метою ефективної роботи у команді.

Глобальні перетворення у суспільстві, інновації у розвитку економіки, політики, соціальної та культурної галузі – усе це визначає нові вимоги до освіти, суттєво підвищує її роль у модернізації суспільства. Зазначені перетворення наголошують на необхідності побудови освітньої політики у форматі неперервної освіти дорослих, через підвищення вимог до фахових кваліфікаційних рівнів, стандартизацію освітніх понять та визнання суб'єктної ролі особистості. Тобто суспільство, що постійно трансформується, ставить завдання перед освітянами: вчити за принципами трансформативної освіти. З позицій використання зарубіжного досвіду для розробки концепції трансформативного навчання найбільший інтерес представляє професійна освіта Канади.

Теорія трансформативного навчання популярна і успішно використовується у ряді країн (США, Канада, Німеччина), але в Україні, не дивлячись на потужний науковий потенціал, ця теорія маловідома та практично не використовується при навчанні та підвищенні кваліфікації в системі освіти дорослих

Метою даної статті є аналіз та обґрунтування педагогічних особливостей впровадження трансформативного навчання як невід'ємної складової освіти дорослих у системі канадської професійної освіти.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичну основу дослідження становлять праці американських, канадських та вітчизняних науковців, присвячених проблемі трансформативного навчання як складової неперервного навчання. Так, теорія навчання дорослих викладена у дослідженнях американських та канадських педагогів Ш. Меррієм (Sh. Merriam), М. Ноулза (M. Knowles), Ж. Піаже (J. Piaget), М. Беленкі (M. Belenky), Т. Флеминга (T. Fleming). Теоретичні основи трансформативного навчання розробив Джек Мезіроу (Jack Mezirow) – американський соціолог і почесний професор в галузі безперервної освіти та освіти дорослих у Педагогічному коледжі Колумбійського університету (Нью-Йорк, США). Його учні та послідовники П. Крентон (P. Cranton), І. Тейлор (E. Taylor), С. Уайтлоу (C. Whitelaw), А. Сокол (A. Sokols) досліджували зв'язок компонентів трансформативного навчання та ролі викладача при впровадженні даної технології. Наукові праці вітчизняного вченого О.П. Чегишевої присвячені проблемі рефлексивної парадигми трансформативної педагогіки. У дослідженнях Л. Горбунової теорія трансформативного навчання розглядається як релевантний підхід до освіти дорослих.

Основними методами дослідження проблеми вивчення концепції трансформативного навчання в системі неперервної професійної освіти Канади є теоретичний аналіз та узагальнення зарубіжної наукової літератури з проблеми, порівняння і аналіз досвіду впровадження трансформативного навчання.

Виклад основного матеріалу. Холістичний підхід до неперервності професійної підготовки в університетах Канади є основою для викладачів, що дає змогу переосмислити актуальні методи та технології оптимізації вищої професійної освіти. Одним із факторів холістичного підходу є трансформативне навчання, яке має бути в основі неперервного професійного навчання дорослих. З 1990-х років трансформативне навчання є центром

уваги наукових досліджень в галузі навчання дорослих. Саме фахівці такого рівня можуть не тільки адекватно реагувати на зміни у суспільстві, але й бути ініціаторами цих змін.

На думку вчених, навчання дорослих поєднує певні розрізнені області, а саме: від їхньої базової освіти до розвитку особистісних ресурсів. Змістом трансформативної освіти є особистісні атрибути і можливості дорослих учнів, активність особистості, її творчість та інтелектуальну природу [1]. Значною мірою спосіб навчання дорослих у всіх випадках залежить від базових концепцій людини, які сформувалися в неї впродовж життя, але сам процес навчання залежить від здатності людини до мислення, до рефлексії, схильності до теоретизування, до логічності. На думку Дж. Мезіроу [2], трансформативне навчання - це теорія осмислення і зміни досвіду. Тобто у процесі навчання, до якого долучений індивід, відбувається виявлення та розпізнання світогляду, відмінного від власного.

Освітня та дослідницька концепції трансформативного навчання розглядають транзитивність як природну фазу розвитку особистості, що повторюється під час переходу з одного рівня освіти до іншого: перехід із школи до університету, від університету до трудової діяльності. Ці зміни часто є травматичними та складними, а своєчасна увага і допомога закладів освіти сприятиме успіху таких транзицій.

Трансформативна освіта в університетах Канади ґрунтується на вивченні та трансформації навчального і професійного досвіду, що дає змогу переосмислити набуті знання. Під час трансформативного навчання відбувається зміна парадигми мислення, яка націлена на трансформацію системи цінностей та переконань (розуміння того, що «вірно» або «невірно»).

Послідовниця Дж. Мезіроу Патріція Крентон (P. Crenton) стверджує, що найбільший потенціал трансформативного навчання полягає в тривалій роботі з учнями і відносинах, що складаються між ними. Особливу увагу вона приділяла вивченню критичного дискурсу та його значення для мотивації трансформації [3]. Припущення П. Крентон підтримує дослідник Едвард Тейлор (E. Taylor), оскільки він досліджує контекст відносин у форматі трансформативного навчання [4]. Роль інструктора або викладача в даному процесі теж є об'єктом досліджень. На думку послідовників Дж. Мезіроу, викладач має бути взірцем та демонструвати власне бажання до постійних якісних трансформацій.

Трансформативне навчання не можливе без використання життєвого та професійного досвіду, свідомого зрушення базових дій і переконань, оскільки процес пізнавальних можливостей нерозривно пов'язаний із життєвим досвідом. Даний тип навчання спрямований на формування навички діяти відповідно до власних думок та переконань, а не тільки поклатися на те, що ми отримали або почули від інших.

Професійні виклики сьогодення, незадоволення рівнем та об'ємом знань, зупинка у професійному розвитку зумовлює процес трансформації. Фахівці усвідомлюють свої цілі та шукають шляхи їхнього можливого досягнення, що створює певні труднощі від час освітньої діяльності. Тому, одне із завдань трансформативного навчання – це зміщення фокусу контролю із зовнішнього середовища у власний світ, яке дає змогу дорослим слухачам усвідомити власні можливості, розширити та удосконалити професійні навички.

Але тільки досвіду не достатньо для початку трансформації. Трансформаційні зміни не почнуться доки навчальний матеріал та форми його викладання відповідають нашій існуючій системі цінностей. Згідно з дослідженнями Дж. Мезіроу, ключовими елементами процесу трансформативного навчання, є «дезорієнтуюча дилема», «критична рефлексія» і «раціональний дискурс», оскільки ефективне трансформативне навчання можливе за умов наявності критичної рефлексії досвіду, певного реагування, аналізу, запиту, співставлення [5].

Таке навчання є впливовим чинником організаційного та індивідуального розвитку особистості. Це процес, у якому особистість виходить за межі простого отримання інформації і проходить етап свідомої зміни під впливом отриманого досвіду. Ознаками трансформації є переусвідомлення припущень, переконань, цінностей та критичний аналіз думок відмінних від власних.

Фундамент для таких змін та прагнень має закладатися ще під час навчання в університеті, за допомогою трьох складових концепції трансформативного навчання [4] : інструментальне або проблемне навчання, з метою визначення причино-наслідкових зв'язків на базі аналізу та синтезу проблеми; комунікативне навчання: спілкування та співпраця з фахівцями за межами університету; креативне навчання, що сприяє розумінню власних потреб.

З метою розвитку ідей модифікації процесу навчання і професійного становлення майбутнього фахівця в контексті трансформативного навчання, нами було проведено аналіз нових тенденцій у вищій професійній освіті Канади, що включають: наукові міждисциплінарні проекти; спільні практичні проекти з підприємствами та майбутніми роботодавцями, що реалізуються в університетах; академічні програми на виробництві, що включають практичний досвід; проведення психологічних тренінгів з лідерства та підвищення рівня само ефективності студентів; надання кредитів за попереднє навчання дорослим слухачам.

Особливістю трансформаційного навчання є те, що доросла людина має усвідомлювати зв'язок теоретичного матеріалу із власною діяльністю. Найефективнішими є нелінійні форми навчання, при яких учасники навчального процесу вивчають нові стратегії та моделі поведінки у відомій системі.

Необхідною умовою трансформативного навчання є експериментальні методи навчання: моделювання, симуляції та рольові ігри, під час яких студенти мають можливість практикуватися у розв'язанні незнайомих задач та отримувати знання не тільки від викладача, а й від інших учасників навчального процесу. Викладачі університетів практикують навчання у паралельних малих групах із змішаною за віком та рівнем володіння професійними навичками аудиторією для взаємної підтримки та успішного розв'язання проблем. Важливо давати змогу студентам-початківцям спілкуватися із випускниками або студентами старших курсів під час виконання спільних проектів або експериментів. При викладанні навчального матеріалу викладачі наголошують на використанні автентичного, близького до реального життя контексту.

Особливої уваги заслуговує оцінювання діяльності дорослих студентів, яке є вчасним, регулярним, різнобічним та різноплановим. Тоді як критерії оцінювання результатів роботи мають бути гнучкими, варіативними та індивідуальними. Наведемо таблицю порівняння складових традиційного та трансформативного навчання (таб. 1):

Таблиця 1

Порівняння складових традиційного і трансформативного навчання

	Традиційне навчання	Трансформативне навчання
Знання	Знання статичні, обмежені, лінійні	Знання динамічні, багатовимірні, не статичні
Навчання	Інструктивна модель (викладачі передають «факти» студентам)	Конструктивна модель (факти збираються, обговорюються, аналізуються і піддаються сумнівам)
Роль викладача	«Носій знань»	«Наставник»
Фахова атестація	На основі відтворення фактів	На основі аналізу, синтезу и розв'язання проблеми
Зміст оцінювання	Орієнтація на викладача (які матеріали пропонуються, структура програми тощо)	Орієнтація на студентів: які їхні потреби, чи задовольняються вони, прогрес студента, рівень досягнення мети навчання

Висновки. Підсумовуючи викладений вище матеріал, ми можемо стверджувати, що трансформативне навчання – концепція, що активно розвивається і доповнюється в освітніх закладах Канади та США. Це тип навчання має великий практичний потенціал, зумовлений високою динамічністю соціальних процесів, що дає змогу фахівцям розвивати власні навички та здібності розв'язання складних завдань, досягати глибшої рефлексії, чітко зафіксованої в перебудові професійних орієнтацій, організовувати ефективну роботу за будь-яких умов та стати справжніми лідерами 21 століття.

Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо більш детальне вивчення процесу впровадження трансформативного навчання у технічних університетах Канади через призму ключових елементів даного навчання: дилема, рефлексія і раціональний дискурс.

Список використаної літератури

1. Чигишева О.П. Феномен транзитивності в зарубіжній педагогіці і практиці образования/ О.П. Чигишева// Інтернет-журнал «Науковедение»: науч. журнал [Електронний ресурс] – 2013. – Вип. 6(19). – С. 1-8. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-tranzitivnosti-v-zarubezhnoy-pedagogike-i-praktike-obrazovaniya>

2. Mezirow J. Transformative Learning: Theory to Practice [Electronic resource] / Jack Mezirow // New Directions for Adult and Continuing Education. – 1997.– Issue 74. – 5–12p. – Accessed mode: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ace.7401/abstract>
3. Cranton P. Understanding and promoting transformative learning: A guide for educators of adults(2nd ed.)/ Patricia Cranton// San Francisco: Jossey-Bass, 2006. – 228p.
4. Taylor E. W. Transformative learning theory [Electronic resource]/ Edward W. Taylor//New Directions for Adult and Continuing Education. – 2008.– Issue 119. – 5–15p. – Accessed mode: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ace.301/abstract>
5. Hatherley Rebecca J. Mezirow's Transformative Learning Theory [Electronic recourse]/ Rebecca J. Hatherley // Canada: Athabasca University, 2011. – Review 1. – 20p. – Accessed mode: <http://mdde.wikispaces.com/file/view/Mezirow's+Transformative+Learning>
6. Горбунова Л. С. Теорія трансформативного навчання: освіта дорослих в умовах «плинної сучасності» / Л. Горбунова// Філософія освіти: наук. журнал.– К., НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – № 2(13). – С. 66-114.
7. Дернова М.Г. Моделі самокерованого навчання в освіті дорослих / М.Г. Дернова// Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – К., 2013. – Вип. 7 – С.53-65.
8. Hussey T. Transitions in higher education [Electronic resource]/ Trevor Hussey, Patrick Smith // Innovations in Education and Teaching International. – Vol. 47. – Is. 2. –May 2010. – Pp. 155-164.– Accessed mode: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14703291003718893?journalCode>
9. King K.P. Furthering the theoretical discussion of the journey of transformation: Foundations and dimensions of transformational learning in educational technology [Electronic resource]/ K.P. King// New Horizons in Adult Education. –2004. –Vol.18. –#4. –4-15pp. – Accessed mode: <http://www.nova.edu/~aed/horizons/volume18no4Winter2004.pdf>
10. Cooper, S. J. Mezirow's Transformation Learning [Electronic resource]/ Sunny Cooper//Theories of Learning in Educational Psychology. – Accessed mode : <http://www.lifecircles-inc.com/Learningtheories/humanist/mezirow.html>

References

1. Chyhysheva, O.P. (2013). Transition phenomenon in foreign pedagogy and educational practice. *Internet publishing: "Naukovdenie" (Internet publishing "Sociology of Science")*. Issue 6(19). – p.p 1-8. Retrieved from: <http://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-tranzitivnosti-v-zarubezhnoy-pedagogike-i-praktike-obrazovaniya> (in Russ.)
2. Mezirow, J. (1997). *Transformative Learning: Theory to Practice*. New Directions for Adult and Continuing Education, Issue 74, pp. 5–12. Retrieved from: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ace.7401/abstract>
3. Cranton, P. (2006). *Understanding and Promoting Transformative Learning: A Guide for Educators of Adults*. San Francisco : Jossey-Bass, 228 p.
4. Taylor, E. (2008). *Transformative Learning Theory*. New Directions for Adult and Continuing Education, Issue 5, p. 15. Retrieved from: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ace.301/abstract>
5. Hatherley, R. (2006). J. Mezirow's Transformative Learning Theory. Retrieved from : https://en.wikipedia.org/wiki/Transformative_learning.
6. Horbunova, L.S. (2013). Theory of Transformative Learning: Adult Education in the Context of "Liquid Modernity". " *Phylosolhia Osvity" (Philosophy of Education: Scientific Journal)*, № 2 (13), pp. 66–114 (in Ukr).
7. Dernova, M.G. (2013). Models of Self-regulated Learning in Adult Education. "Osvyta doroslyh: tooriya,dosvid,perspektyvy" (*Adult Education: Theory, Experience, Perspectives: Digest of Scientific Papers*), Issue 7, pp. 53–65 (in Ukr).
8. Hussey, T. (2010). Transitions in Higher Education. *Innovations in Education and Teaching International*, Volume 47, Issue 2, pp. 155–164.
9. King, K. (2004). Furthering the Theoretical Discussion of the Journey of Transformation: Foundations and Dimensions of Transformational Learning in Educational Technology. *New Horizons in Adult Education*, Volume 18, pp. 4–15.
10. Cooper, S. (2009). J. Mezirow's Transformation Learning. Retrieved from : <http://www.lifecirclesinc.com/Learningtheories/humanist/mezirow.html>

LAVRYSH Juliana Eduardivna,

PhD, assistant professor of English technical direction №2 NTU "KPI"

e-mail: Lavu@ukr.net

TRANSFORMATIVE LEARNING AS A FACTOR OF LIFE-LONG LEARNING BY THE EXAMPLE OF VOCATIONAL EDUCATION IN CANADA

Summary. Introduction. The characteristics of transformative learning as a factor of life-learning education are presented in the article. The paper offers analysis of the foreign theorists and practitioners views on transformative learning at Canadian universities. A special accent is done on the exploration of transformative learning methods and techniques implemented while the process of vocation training in high school.

Purpose. The objective of our study is to analyze and outline pedagogical features of transformative learning application as an integral part of adult education of Canada vocational training system. The main principles of transformative learning are described: education, science and manufacture integration, self-realization through values and assumption transformation, focus on dialogue and critical self-reflection. The significance of transformative learning concepts implementation into Ukrainian educational process is substantiated.

Results. The main principles of transformative learning are described: education, science and manufacture integration, self-realization through values and assumption transformation, focus on dialogue and critical self-reflection. The key elements of transformative learning are determined: disoriented dilemma, critical reflection and rational discourse. The importance of non formal and non linear educational techniques implementation is proved. We can state that transformative learning is an actively developed and implemented educational technique at Canadian and American universities.

Conclusion. Transformative learning possesses a great potential and is based on constant social shifts which enable persons to develop their professional skills and strategies, become conscious of prior assumptions, achieve critical reflection upon these assumptions, create effective working process

Key words: *adult learning, transformative learning, critical reflection, non linear learning, rational discourse, empirical learning, non formal learning.*

*Одержано редакцією 09.01.2016
Прийнято до публікації 11.01.2016*